

De verhalen van Nestoor in de *Ilias*

door

Prof. Dr. R. VAN POTTENBERGH

Elk van de drie of vier verhalen van Nestoor in de *Ilias* stellen ons voor bepaalde moeilijkheden.

Zijn deze van dusdanige aard, dat die sagen uit het authentieke Iliasedicht moeten geweerd worden? Of is het mogelijk ze op zulke wijze op te lossen, dat de verhalen niet alleen als authentiek-Homerisch, maar ook als, in de grond authentiek-Mukeens dienen beschouwd te worden en wel zo, dat ze iets bijbrengen tot onze kennis van de Mukeense wereld en cultuur? De drie hier te behandelen verhalen kan men lezen in *Ilias* I 260 sqs., VII 124 sqs. en XI 670 sqs. Het korte stukje in XXIII 629 sqs., welk ons zonder meer mededeelt, dat de jonge Nestoor bij de „internationale” lijkspele ter ere van Amarankeus van Elis alle prijzen op één na heeft weggekaapt, blijft hier onbesproken: als inhoud is het onbeduidend en het enige probleempje, dat de passus stelt, is eerder van tekstkritische aard (V. 639 sq.).

Het eerste verhaal (*Il.* I 260 sqs.) leert ons, dat Nestoor als jongeling destijds deelgenomen heeft aan de strijd van Peirithoös en diens gezellen, de zgd. Lapithen, tegen de Φῆρες, de „Wilden” uit de bergholen, later geïdentificeerd met de Kentauren. Die strijd werd geleverd in Thessalië (cf. XII 128 en II 738 sqs.) en, zoals Nestoor zelf verklaart (I 269 sq.) was hij daarvoor opgerukt „uit Pylos, het verafgelegen land”; niet zonder een tikje fierheid voegt hij er, als een soort verklaring, bij: „zij zelf hadden me daartoe bijgeroepen”. Ja, hoe zou hij er anders toe gekomen zijn zó verre in het hoge Noorden te gaan meevechten? Maar hier juist ligt toch een moeilijkheid, die de dichter niet verzwijgt, maar waarvan hij handig gebruik maakt om Nestoor te verheffen: als de Lapithen uit Thessalië beroep deden op de jeugdige Nestoor uit het Peloponnesische Pulos, kan hij toch zeker niet de eerste de beste geweest zijn! Maar, als concreet gegeven in die tijd, lijkt het toch bevreemdend, voor ons en, wie weet, ook voor de dichter, dat de jongeling uit Pulos werd weggehaald om zó verre van huis aan een strijd te gaan deelnemen.

In *Ilias* VII 124 sqs. krijgen we een episode te horen uit de strijd tussen twee buurstaten, de Puliërs en de Arkadiërs. Alsdan

heeft Nestoor, ofschoon de jongste van zijn troep, het aangedurfd, hij alleen dan, op de uitdaging van Ereuthalioon de Arkadiër in te gaan, de man met de beruchte ijzeren knots, een unicum als wapen, en hij heeft hem ook afgemaakt. Tussendoor wordt de geschiedenis van dat uitzonderlijk wapen, van hand tot hand overgeleverd, opgesteld en het lijkt, chronologisch gezien, niet gemakkelijk het hierbij vermelde gegeven betreffende de held Areithoös overeen te brengen met een ander gegeven (VII 8 sqs.) luidens welk Menesthios, de zoon van Areithoös nog op 't slagveld te Troia verschijnt. Feitelijk zou Menesthios ouder moeten zijn dan de stokoude Nestoor! Een andere moeilijkheid is deze: volgens VII 137 kan het niet anders of de vader van Menesthios was een Arkadiër, doch VII 9 bewoont Menesthios de stad Arnè, die naar de kataloog (II 507) tot het gebied van Boiotië behoort. Nog een ander bezwaar schuilt in het verward geografisch kader: twee namen van rivieren worden genoemd, waar toch slechts één enkele kan bedoeld zijn. De strijd tussen Puliërs en Arkadiërs wordt immers uitgestreden bij „de snelvlietende Keladoon” (VII 133) en anderzijds „aan beide zijden van de Jardanos” (VII 135). Dat nu Aristarchos „Keladoon” interpreteerde als een epitheton (de bruisende) van de eigennaam Jardanos, zal wel niet meer zijn dan een noodoplossing, die m.i. niemand kan overtuigen; want die interpretatie brengt ons iets zo onsamenhangend als het Nederlandse: „bij de snelvlietende bruisende, aan beide oevers van de Jardanos”. Ook de stadsnaam $\Phiειᾶς$ (var. $\Phiηρᾶς$) stelt een probleem.

Als men hierbij echter bedenkt, dat de dichter der *Ilias* weliswaar het griekse moederland vrij goed kent, doch zelf een Klein-aziat is, die daarenboven enkele eeuwen heeft geleefd na de door hem oververtelde geschiedenissen, hoeven we ons niet te verwonderen over het voorkomen van verwarringen en vervormingen in de oorspronkelijke sage. Zijn het niet veeleer bewijzen van echtheid?

Rijker aan inhoud dan beide vorige stukken is de lange geschiedenis die Nestoor vertelt in XI (670 sqs.). Samengevat komen de feiten, in chronologische orde weergegeven, neer op het volgende: Herakles heeft destijds de bevolking van Pulos sterk gedund, ja, nagenoeg al de vooraanstaanden uitgemoord, onder wie elf zonen van Neleus, zodat Nestoor als diens enige zoon overbleef. Van die verzwakking van Pulos maken hun burenen, de Epeioi (de toenmalige bevolking van Elis) gebruik om de Puliërs zwaar te krenken. Als revanche trekken de overgebleven Puliërs met de jeugdige Nestoor erop los, waarbij deze de Elische held Itumoneus velt. Dank zij zijn krachtig optreden kunnen de Puliërs, als vergelding voor de geleden schade (wellicht bij vroegere razzia's door de

Epeioi uitgevoerd) een rijke buit in de wacht slepen : vijftig kudden runderen, vijftig kudden schapen, vijftig kudden geiten, vijftig kudden varkens, honderd vijftig merries met vele veulens erbij. Uit deze rijke buit kiest Neleus voor zich een belangrijk deel : runderen en schapen, in totaal driehonderd stuks, met de herders erbij. De passus 698-705 bevat de motivering van deze uitzonderlijk grote schadeloosstelling : koning Augeias van Elis had voordien vier kostbare renpaarden, door Neleus naar Elis gestuurd om er voor prijs te lopen, achtergehouden. Het verder verloop van het conflict — nieuw offensief der Epeioi, tegenoffensief der Puliërs, bijzondere heldendaden van Nestoor — heeft voor ons weinig belang.

Wat vooreerst opvalt in dat verhaal is de reusachtige veestapel. Men zou bezwaarlijk kunnen beweren, dat de daarover gegeven cijfers door Homeros rechtstreeks overgenomen zouden zijn uit de boedelbeschrijving van Neleus of van welke koning van Pulos ook. Toch wil het me voorkomen, dat de dichter hier niet zo maar put uit zijn eigen verbeelding en zeker ook niet uit de eigentijdse toestanden : Hesiodos, die niet zo heel verre van Homeros verwijderd is in de tijd, geeft ons toch eerder een armoedige indruk van de landbouweconomie. Maar de Lineairtabletten verschaffen ons inlichtingen, die de Mukeense rijkdom aan vee duidelijk aantonen. Ventris-Chadwick (*Documents*, p. 198) totaliseren de cijfers voor het vee te Pulos, en zulks enkel aan de hand van de bestaande tabletten, als volgt : schapen : 10.157 ; geiten : 1.825 ; varkens : 540 ; ossen : 8 ; mannetjesherten : 16. Hierbij houden ze enkel rekening met de „*tablets sufficiently preserved*” en dus zijn de werkelijke cijfers van de inventaris hoger geweest ; want de tabletten geven slechts toevallig bewaarde fragmenten en de gelezen cijfers zijn niet altijd volledig bewaard, in welk geval Ventris-Chadwick de kleinste cijfers herstellen. Die ontcijferingen of de interpretatie ervan mogen voor correctie vatbaar zijn : onbetwistbaar blijft dat de veestapel de voornaamste rijkdom was in de Mukeense tijd. En de hoge cijfers in het verhaal van Nestoor steken helemaal niet af met die van de Lineairtabletten. Met die grote getallen en die veerijkdom bewegen we ons in volle Mukeense sfeer.

Pulos, heet het verder in het verhaal, werd door Herakles aangevallen en de bevolking quasi uitgemoord.

Hier wordt de vraag gesteld : *welk Pulos wordt hier beoogd?* Want er zijn eigenlijk drie steden die in aanmerking kunnen komen op de westkust van de Peloponnesos.

Het lijkt vrijwel zeker, dat voor Homeros het Pulos van Nestoor ligt in Triphullia, waar Dörpfeld dan ook een acropolis met be-

scheiden resten van Mukeense kunst en het puin van een paleis, dat ca. 1200 werd verwoest, heeft gevonden. Iets anders is nu of het echte Pulos — de ware hoofdstad der Nestoriden — niet eerder lag in Messenië, waar de Lineairtabletten gevonden zijn en dat lag op ca. tien kilometer van nog een ander Pulos-bij-Koruphasion, hoewel dit laatste gewoonlijk als „het Messenische Pulos” beschouwd wordt.

Zonder dat probleem uit te diepen, willen we hier enkel de opmerking van Nillson (*Mycenaeae Origins*, Cambridge 1932, p. 79 sq. en 89) aanhalen, die erop wijst dat het zuidelijk deel van Elis met zijn geografische namen als Acheron, Ladoon, Pulos, steeds een Hadesgebied is geweest. En het lijkt wel zeker, dat „Pulos” dan ook als doublure van πύλη, oorspronkelijk „de Hadespoort” betekent¹. Te meer daar Neleus ook identisch blijkt te zijn (dat wordt algemeen aanvaard) met Hades, waarvan „Neleus” een soort epiklêsis zou zijn (= de onbarmhartige, νη+ἔλεος). Zijn vader is trouwens Poseidoon, de chthonische Zeus. Leerrijk in dat verband is een passus als *Ilias* V 395 sqs.: ἐν Πύλῳ ἐν νεκύεσσι i.e. te Pulos midden in de doden werd Hades door Herakles getroffen. Het daarbij gaande scholion A leert ons, dat de drie helpers van Neleus waren: Poseidoon, Hera en Aidoneus, een groepering die ongetwijfeld betekenisvol is, Poseidoon, de chthonische oppergod; Aidoneus i.e. Hades zelf; Hera, de eeuwige vijandin van Herakles².

Maar lag de oorspronkelijk door Herakles bestormde „Hadespoort” ook al in de Peloponnesos?

Dat de Puliërs uit het Noorden afkomstig zijn, is een niet betwijfeld feit. In Elis vindt men meer dan eens dezelfde geografische namen, bvb. Peneios, Olumposberg in Thessalië en Olumpia in Elis etc. Verder stippen we aan, dat Pelias, de tweelingbroeder van Neleus, in Thessalië thuishoort, nl. in Jolkos, precies daar waar in de laatste tijden een belangrijk Mukeens paleis is opgegraven. Orchomenos was het centrum der Neleïden (Minuërs) in de tussentijd, d.w.z. nadat ze uit Thessalië waren opgebroken en vooraleer ze zich in de Peloponnesos zijn gaan vestigen. Uit dat alles mag gerust worden afgeleid, dat „Neleus”, de vorst genoemd naar de speciale Hadescultus in zijn gebied, oorspronkelijk thuishoort in Jol-

(1) Cf. andere heterogene namen als: ἄγορος naast ἀγορά, χῶρος naast χώρα etc.

(2) Is Nestoor de bloedeigen zoon van Neleus? Of zou, zoals o.a. Nillson aanneemt, Nestoor niet eerder naderhand Neleus tot vader hebben gekregen? Aan de historische achtergrond verandert zulks echter niets, hetzij Nestoor en Neleus al dan niet oorspronkelijk bij elkaar behoren dan wel later met elkaar verbonden zijn. Toch lijkt het veiliger te spreken van de Puliërs in 't algemeen en te aanvaarden, dat in de Pulische tradities zowel Neleus als Nestoor elk hun aandeel hebben.

kos en dat de „Neleïden” hun cultus later naar de Peloponnesos hebben overgebracht, bepaaldelijk in die centra, die ook de naam Pulos hebben gekregen.

De strijd van Herakles tegen de Hades-Neleus van Pulos, be-roemd om zijn paardestallen (wat toch weer een Thessalisch ken-merk is), is dan wel te verklaren als de strijd van de heros tegen het gebied waar Hades κλυτόπωλος, zoals *Ilias* V 395 sqs. ons nog in resumé vertelt, bijzonder vereerd werd.

Maar waar heeft zich die strijd oorspronkelijk afgespeeld? Was het in het Peloponnesische of in het Thessalische Pulos i.e. Jolkos? Wat weten we dan eigenlijk over Herakles? Voor von Wilamo-witz, die uitging van de Dorische traditie, was Herakles een natio-naal-Dorische heros, tot drager gemaakt van de Dorische αὐτόρθεια. Anderen (o.m. E. Meyer, Beloch) hielden het met de sedert Hesio-dos (cf. *Theog.* 530) gevestigde opvatting, als zou de heros van huis uit een Thebaan zijn; een stelling met recht door von Wila-mowitz bestreden op grond van fet heit, dat nergens in de oude stad Thèbai oude cultusplaatsen van Herakles te vinden zijn, maar alle heiligdommen buiten de muren lagen. Voor von Wilamowitz was Herakles een immigrant, medegekomen met de Boiotiërs die zich zijn komen vestigen vóór de muren van de oude stad der Kadmeïonen. Nillson (*Myc. Orig. Gr. Rel.*) maakt Herakles los van alle gebondenheid aan een bepaalde stam of lokaliteit: hij is een Mukeense, praedorische figuur, door de Doriërs geannexeerd als ware hij hun rechtmatig eigendom.

Onafhankelijk van Nillson en trouwens in een heel andere orde van gedachten, heeft Ch. Vellay in een merkwaardig en misschien „gedurfd” te noemen opstel, getiteld „*Le Règne de Laomédon*” (Classica et Mediaevalia, 1946) gepoogd de figuur van Laome-doon voor de geschiedenis terug te winnen en, aan de hand van alle mogelijke, vergeten en/of onopgemerkt gebleven tradities en teksten, uit alle hoeken der antieke literatuur verzameld, de rege-ring van deze koning van Troia te doen herleven. De kerngebeur-tenissen tijdens de regering van die koning, die in de eerste helft der dertiende eeuw zou geregeerd hebben, zijn, volgens Vellay, de expansie- of veroveringstochten van Laomedoon rondom zijn eigen gebied, nl. in Musië, de streek om de Hellespontos, de Propontis, de Bosporos en ook, aan de overzijde, in Thrakië en Paionië. Van de Troiaanse invasie in Noord-Griekenland vindt Vellay nog echo's o.m. bij Herodotos, die vertelt, dat de Thrakiërs van het Strumoongebied uit hun land werden verdreven door een invasie van de „Teukroi” (= Troianen) en de Musiërs (Her. VII, 75), waarmede het bericht bij dezelfde historicus (V, 13) aansluit, als

zouden de Paioniërs van de Strumoon zich beschouwen als de afstammelingen van de Teukroi gekomen uit Troas³.

Dat heel wat overeenkomst bestaat tussen plaatsnamen in Troas en in Thrakië, is een bekend feit. Hetgene op zijn beurt de antieke traditie van de „Illurische Dardanoi” — eigenlijk Dardanoi uit Troas tot in Illurië doorgedrongen — zou bevestigen (cf. o.m. Strabo, VII, 315). — Gezien nu in dat licht, krijgt de tocht van Herakles tegen Laomedoon, door Ilias V 638 sqs. aangehaald, een werkelijk historische betekenis. Het is de verre herinnering aan de reactie van Noord-Griekenland tegen het gevaar, de invasie uit het Oosten, uit Troas. Maar dan wordt meteen Herakles het levend symbool, de synthese van de Noordgriekse stammen, w.o. ook de Doriërs, die, zoals algemeen aanvaard wordt, toen nog waren gevestigd in dat gebied dat later Paionië, Illurië, Epiros zal genoemd worden.

Uit dat alles mag m.i. gerust worden afgeleid, dat de echte, de „historische” Herakles zijn eerste avonturen heeft doorgemaakt in Noord-Griekenland⁴.

En als Herakles, evenals Neleus van Jolkos, een „noorderling” blijkt te zijn, dan is het volkomen logisch de strijd van Herakles tegen het Neleïsche Pulos in het Noorden te situeren en te interpreteren als een conflict van een Griekse groepering tegen het Neleusgebied om Jolkos. Wat we daaromtrent lezen in het Nestoorverhaal in Ilias XI mag beschouwd worden als een reminiscentie van een historisch feit dat zich in 't Noorden heeft afgespeeld, doch dat met de Neleïden, de cultusdragers van Hades, mede overgebracht is naar de Peloponnesos, waar de oude strijd gecombineerd is geworden met een nieuw thema, nl. de strijd van Pulos tegen Elis, — strijd die een verdere fase uit de geschiedenis der Puliërs kenmerkt.

(3) Het lijkt me ongegrond in Herodotos V 13 niets anders te willen zien dan een fantasie voor de gelegenheid uitgevonden door de Paioniërs.

(4) De naam „Herakles” stelt een probleem: Dat „Herakles” in verband staat met „Hera” kan toch bezwaarlijk betwijfeld worden. Dat de naam van de heros niet zou kunnen betekenen „de door Hera beroemde, de held die aan Hera zijn roem dankt”, omdat Hera hem steeds met haar haat achtervolgt, is té spitsvondig. Het was toch die haat die hem dwong zijn ἄθλοι op te nemen en zegerijk te volvoeren en hem aldus beroemd heeft gemaakt.

Daar echter Hera de grote „praejupijnse” godin is van de Peloponnesos, die de oude, indogermaanse Dionè van bij de zijde van Zeus heeft verdrongen nadat de Achaïoi in de Peloponnesos aangekomen waren, kan de naam „Herakles” moeilijk de oorspronkelijke naam geweest zijn van de Noorderling. Wellicht dan te verklaren als een in de Peloponnesos later opgekomen epiklèsis? Trouwens de ἄθλοι, die de kern uitmaken van de Heraklessage en hem door toedoen van Hera, met de medewerking van Eurustheus zijn opgelegd, zijn ook van latere datum. Andere tot zelfstandige figuren uitgegroeide epiklèseis zijn bvb. Iphigeneia (= Artemis), Neleus (= Hades).

Welke was dan die verdere faze? In een onlangs te London gehouden voordracht heeft Blegen, aan de hand van de archeologische vondsten in Pulos, als zijn oordeel te kennen gegeven, dat de eertijds onafhankelijke staatjes van de Zuid-Westelijke Peloponnesos omstreeks 1500 v. Chr. onderworpen zijn geworden door Neleus⁵, de vader van Nestoor, die, uit Thessalië naar het Zuiden gekomen, hier een streng doorgevoerd centraal gezag vestigde en voor zich zelf een geschikt paleis bouwde te Pulos.

De strijd van Pulos tegen Elis staat niet op zich zelf; het conflict tussen Pulos en Arkadië (*Ilias* VII) behoort tot dezelfde expansiepolitiek der Puliërs.

Een bijzonder onderzoek vergt de dikwijls aangevochten passus in *Ilias* XI 698-705: Neleus had vier prijswinnende paarden naar Elis gestuurd om daar aan de wedstrijd deel te nemen.

Luidens de eenparig zonder belangrijke varianten overgeleverde tekst gaat het om vier paarden met één enkel menner en koning Augeias hield de vier paarden achter, doch stuurde de menner alleen terug:

V. 702: τὸν δ' ἔλατῆρ' ἀφίει ἀκαχήμενον ἵππων.

De antieke Homerosscholiasten zaten met deze passus verveeld wegens de door hen gemaakte vaststelling, dat de homerische helden nooit een vierspan gebruiken (Schol. XI 699). Ze hebben gepoogd, niet zonder een beetje kunst- en vliegwerk, de zaak terecht te brengen, door het zo voor te stellen, dat, al is er dan slechts sprake van één menner, toch συλληπτικῶς twee menners bedoeld zijn, nl. één menner voor elk der beide tweespannen.

Moderne commentatoren gaan anders te werk. Nadat destijds Naber (*Quaest. Homer.* p. 6) door de tekst te „corrigeren” en te lezen τῶ δ' ἔλατῆρ' ἀκαχημένω, twee menners voor vier paarden, dus twee tweespannen, had te voorschijn getoverd, zal Leaf de overgeleverde tekst met inbegrip van het vierspan ongerept laten, maar hem toeschrijven aan een recent dichter, die wel de latere Olympische spelen op het oog had, doch de naam „Olympische spelen” moest verzwijgen, omdat hij zich anders — aldus Leaf — aan een anachronisme zou schuldig gemaakt hebben: de traditie luidde immers, dat die spelen gesticht werden door Herakles NA de dood van Augeias, dan dat deze laatste hier nog in leven is en Neleus berooft. De door Leaf bedoelde traditie is de „Dorische” versie, die men o.a. bij Pindaros *Ol.* X terugvindt. Uit zijn commentaar

(5) M.i. lijkt het veiliger te denken aan een „Neleïde” zonder specificatie, daar het toch niet kan uitgemaakt worden, of „Neleus” de vorst van Jolkos, ook al mede verhuisd is naar de Peloponnesos. Cf. nota (2).

blijkt verder, dat Leaf de passus als recent opvat, omdat naar het bij Pausanias (V 8) gegeven overzicht van de ontwikkeling van de Olympische spelen, de wagenwedstrijd pas vanaf de 25e olympiade (ca. 680) is ingevoerd.

Van Leeuwen aarzelt: als de hele passus 698-705 niet dient geatheteerd als later toevoegsel, moet het gaan om een vierspan; maar zou het niet eerder gaan om zo iets als lijkspele (ook Naber had daaraan gedacht) of kende Homeros dan toch wagenwedstrijden in Elis op vaste tijdstippen gehouden „ut postea”?

Schadewaldt (*Iliasstudien* p. 86) gelooft aan het vierspan, maar aansluitend bij de scholiast XI 699, voor wie de helden het vierspan niet kennen, ziet hij in de passus een moderne, eigentijdse voorstelling van de dichter. Meer zegt hij niet. Maar in welke tijd situeert hij dan Homeros? Als het getuigenis van Pausanias ook voor Schadewaldt geldt, komt de dichter na de 25e olympiade, tenware Schadewaldt dacht aan de attische geometrische vazen, gedateerd vanaf het begin van de tweede helft van de 8e eeuw en waarop wagens met vier paarden afgebeeld staan.

Ook Webster, voor wie het vierspan authentiek-homerisch is, maar die de passus met het vierspan „an eight-century addition to the old story” noemt (*From Mycenae to Homer*, p. 216), steunt o.m. op de even vernoemde vazen om de passus en meteen de *Ilias* te situeren tussen 775 en 750. Dörpfeld (*Olympia* I, p. 43, vooral p. 48 sqs.) interpreteert zeer willekeurig als volgt: bij Homeros komen, zegt hij, slechts tweespannen voor en Neleus had met zijn vier paarden verscheidene wagens — „offenbar zwei” — naar Elis gestuurd.

Hoe men zo iets in Homeros kan lezen, blijft me een raadsel. Maar waarom zou Dörpfeld per se tweespannen willen vinden bij Homeros? De archeologie heeft hem klaarblijkelijk op een dwaalspoor gebracht; hij wil de zgd. wijgeschenken uit de Mukeense tijd, in Olympia gevonden en bestaande uit kleine, bronzen of gebakken, tweespannen, in de *Ilias* terugvinden, hetgene hierop neerkomt, dat hij ze in de *Ilias* binnenvoert.

Een hoogst opvallend gegeven, dat we bij het onderzoek van de passus zeker niet uit het oog mogen verliezen, is de door Homeros aangegeven prijs, voor welke de paarden zouden deelnemen aan de wedstrijd: *περὶ τρίποδος*.

Dat de grote, driepotige kook- of waterketel ook bij Homeros voorkomt in de rij van kostbare geschenken en/of kamprijzen, is natuurlijk bekend. Zo wedden Aias Oiliades en Idomeneus om een *τρίπους* of een kookketel (*λέβης*) en de drievoet deelt met de kookketel en de gouden talenten en de zeven slavinnen etc. in de

eer door Agamemnoon aan Achilleus te worden aangeboden als zoenprijs (*Il.* XXIII 483 en IX 262 sqs.).

Maar ook in het Mukeense Pulos is de *τρίπους* niet onbekend. Het moge hier volstaan te verwijzen naar Ventris-Chadwick (*Doc.*, 236 = Tabl. 641) die een hele reeks „tiripo” en „tiripode”, met de afbeeldingen erbij, voorbrengen, met of zonder fabrieksmerk⁶.

Ook de Mukeense bekens (*dipa*) zonder of met drie of vier oren zijn bekend. Huishoudelijke stukken blijken dus in de Mukeense tijd, evenals trouwens nog bij Homeros, te behoren tot de werkelijke kostbaarheden van den huize en dat voor dergelijke kostbare bezitsvoorwerpen, waaraan toch ook de eer verbonden was, aan de spelen werd deelgenomen is dus natuurlijk. Later, in de „historische” tijd zal dat veranderen; dan wordt in Olympia geen andere prijs meer toegekend dan de krans van de wilde olijfbom (*κότινος*).

De drievoet als prijs is dan ook niet ontsnapt aan de aandacht van de antieke scholiasten. Dezen hebben bij onze passus de pertinente opmerking gemaakt, dat Homeros de klassieke prijs der Olympische spelen niet kent, waaruit ze, eilaas, nogmaals deduceerden, dat de dichter niet die spelen kon bedoelen, doch wel een of andere wedstrijd voor stoffelijk gewin (*χρηματικὸς ἀγών*).

Dörpfeld in zijn hoger genoemd standaardwerk wijst erop, dat in Olympia, naast de tweespannen in klei of brons, ook vele kleine drievoeten en resten van grotere exemplaren gevonden zijn. Hij brengt ook die in verband met Homeros en ziet in de drievoeten een bevestiging van de antieke traditie over „*das hohe Alter der achäischen Wagenrennen in Olympia*”. En p. 51 lezen we: „*von solchen Wagenrennen um den Dreifusz spricht das Epos*”⁷.

Ben ik het niet eens met de door Dörpfeld vereiste „tweespannen” van Neleus — trouwens de zgn. wijgeschenken in de vorm van tweespannen, waarop hij steunt, hebben klaarblijkelijk niet die betekenis welke hij eraan hechtte, aangezien precies dezelfde beeldjes ook elders, bvb. in de Artemistempel te Sparta, gevonden zijn en in lokaliteiten, waar nooit sprake is geweest van wagenwedstrijden — toch ben ik het anderzijds eens met zijn opvatting, dat in het homerische *περὶ τρίποδος* zeker een Achaiisch, laten we zeggen, Mukeens element bewaard zit, zelfs al zouden de gevonden drievoeten ook al niet die betekenis hebben die hij eraan gaf, nl. een soort bevestiging van het feit, dat in de Mukeense tijd de wagenwedstrijd bestond in Olympia. Ook zonder drievoeten in Olum-

(6) Naar de interpretatie van Palmer betekent bvb. „*tiripode keresijoweke*” niets anders dan: drievoeten van kretenzisch maaksel.

(7) Als antieke traditie bedoelt Dörpfeld die over Herakles als stichter der spelen. M.i. zou het juister zijn te spreken van de Dorische traditie, waar Herakles als stichter genoemd wordt.

pia gevonden, zou ik de conclusie van Dörpfeld bijtreden, dat in de Mukeense tijd in Olumpia reeds spelen werden gehouden. En, verder gaande dan Dörpfeld, zou ik de vierspannen door hem uitgesloten op grond van zijn wankelend postulaat van de tweespan-wijgeschenken, in geen geval durven uitsluiten.

Vergissen zich dan de antieke scholiasten, die er attent op maken dat de Homerische helden het vierspan niet gebruiken? Als men de, trouwens zeer betwistbare passus in *Il.* VIII 185 sq. buiten beschouwing laat, is de opmerking der scholiasten juist, althans wat de homerische helden *op het slagveld* betreft. Maar zeker is ook dat de dichter — *buiten het slagveld* — het vierspan kent (cf. bvb. *Il.* XV 679 sq.). De opmerking der scholiasten is dus niet pertinent wat de wedstrijd betreft waaraan de paarden van Neleus in Elis zouden deelnemen.

En het getuigenis van Pausanias dan, dat de wagenwedstrijd in Olumpia slechts vanaf ca. 680 zou toelaten? — Laten we niet uit het oog verliezen, dat de lijst van Pausanias V 8 enkel geldt voor de „historische” periode (vanaf 776 v. Chr.) of, juister gezegd, voor die periode waarin men begonnen is met het optekenen van de Olumpionikai. Maar voor de vroegere periode kan Pausanias in geen geval aangevoerd worden tegen Homeros.

Ik meen te mogen besluiten als volgt: in de passus *Il.* XI 698 sqs. is van niets anders sprake dan van een vierspan, dat deelneemt aan de Olympische spelen in de Mukeense tijd.

Voor wie onbevangen deze tekst onderzoekt en nadenkt over de drievoet als prijs, kan deze tekst niet recent, niet „modern” zijn. Hoe „moderner” men de tekst maakt, hoe meer het *περι τριποδος* onmogelijk wordt; hoe „jonger” de dichter, hoe moeilijker het wordt hem de echte, klassieke prijs, de krans van *κρότωνος*, te doen ignoreren.

Wat verbiedt ons voor de Mukeense tijd, toen de spelen, zoals Dörpfeld m.i. terecht heeft aangetoond, lijkspeelen waren voor Pelops, het vierspan aan te nemen? De Lineairtabletten tonen ons toch, dat die tijd geen tekort had aan wagens allerhande.

*Door de Iliaspassus te delgen of te wijzigen of als „moderne” voorstelling te interpreteren, loopt men gevaar een authentiek document, misschien het enige antieke, literaire document dat wij bezitten over de Olympische spelen in de Mukeense tijd, te vernietigen!*⁸.

(8) Vers 705, dat de passus afsluit, kan wel een formulevers zijn, ten onpas in de tekst geraakt, de papyri geven ons tal van voorbeelden van dergelijke nutteloze formuleversen. Nochtans blijft de correctie van Bentley (*αλοης* i.p.v. *λοης*) het overwegen waard. In geen geval kan het iets bijbrengen tot, of iets afdoen van de inhoud van Nestoors verhaal.

Als we nog even terugblikken op de drie Nestoorverhalen, meen ik te kunnen besluiten als volgt :

De ondergrond ervan is zonder twijfel Mukeens en historisch, zelfs daar waar wij te doen hebben met figuren als Neleus en Herakles, die wij gewoon zijn als louter-mythologisch te beschouwen.

Aan de hand van die verhalen kunnen wij de geschiedenis van de Neleïden-Puliërs *étape per étape* volgen. Het vertrekpunt ervan, de oorspronkelijke schouwplaats ligt in Noord-Griekenland, meer bepaaldelijk in het gebied rond het fort van Neleus te Jolkos. Hier was het dat Herakles het opnam tegen de duistere, chthonische Hades of dat, anders geformuleerd, een groepering van Noord-griekse stammen de strijd aanbod tegen het Neleïsche gebied.

In die tijd ook kon Nestoor, als behorend tot Noordelijk gebied, deelnemen aan de strijd van Lapithen en „Wilden” zonder de lange tocht door geheel Hellas, van uit de Westelijke Peloponnesos tot in Thessalië, te moeten afleggen⁹.

Maar nog in volle Mukeense tijd zijn de Puliërs, dragers van de Hadescultus, via Orchomenos, in de Peloponnesos terechtgekomen ; zij hebben hier hun gebied manu militari uitgebreid, waardoor zij in botsing zijn gekomen met hun naburen, de Epeiïoi en de Arkadiërs.

Hun macht was al spoedig zo groot, dat zij gerust, en nog wel met het schitterendste der sporttuigen, het vierspan, konden deelnemen aan de grote Olympische spelen ter ere van de oude Pelops, door Zeus, de uit het noorden, uit de streek van de Olumposberg medegekomen god, verdrongen en... begraven.

Zijn nu ook alle bezwaren, in de verhalen aangestipt, weggewerkt? Laten wij hier nog even stilstaan bij de hoger vermelde moeilijkheid omtrent de persoon van Menesthios de Arkadiër, die anderzijds Arnè bewoont (*Il.* VII 9 en 137 sqs.), Arnè, dat luidens de kataloog (II 507) tot het gebied der Boiotiërs behoort en door Thoukudides (I 12) opgevat wordt als het oude centrum der Boiotiërs in Thessalië, vanwaar dezen dan toch afkomstig waren. Zou het vermetel zijn aan te nemen, dat Menesthios en diens geslacht oorspronkelijk tot Thessalië behoorden ; dat ook daar het oude conflict tussen de Puliërs en de stam van Menesthios heeft plaats gegrepen ; maar dat deze laatste met de sagen van de Puliërs mede verhuisd is en tot Arkadische nabuur is omgedoopt, in deze zin,

(9) Merkwaardig is toch het voorkomen op de Lineairtabletten van de namen der twee grote chefs der Lapithen, nl. *Peritowo* (= Peirithoos) en *Teseu* (= Theseus).

dat die stam verward is geraakt met, of opgenomen onder de nieuwe vijanden der Puliërs, uit Arkadië?

En ligt in het naast elkaar voorkomen van twee stroomnamen (Keladoon en Jardanos), waar toch klaarblijkelijk slechts één stroom kan bedoeld zijn, ook niet een soort contaminatie? Als men moet vaststellen, dat ook andere geografische namen in de Peloponnesos eigenlijk oud-Thessalische namen zijn (Didumos oordeelde, m.i. terecht, dat het moeilijk te identificeren $\Phi\epsilon\lambda\acute{\alpha}$ eigenlijk niets anders was dan het bekende $\Phi\eta\rho\acute{\alpha}$), zou het niet te verwonderen zijn, dat dezelfde verwarring of contaminatie zich met de stroomnamen zou hebben voorgedaan. De dichter kent weliswaar geen andere Nestoor dan de held uit het Peloponnesische Pulos en diens avonturen situeert hij dan ook in de Peloponnesos; maar in zijn repertorium heeft hij in hoofdzaak oud-Thessalische tradities. En dat hij, als Klein-Aziaat, niet steeds een duidelijk beeld heeft van, noch inzicht in de concrete toestanden van kontinentaal Hellas, is goed te begrijpen.

Aan de uit Thessalië uitgeweken Puliërs-Nestoriden is de dichter veel verschuldigd, om te beginnen zijn kunsttaal, die ons voorkomt als een voortzetting van de taal van het Lineair-B, dat de indruk wekt een soort van proto-ionisch te zijn, waarin ook anderssoortige elementen aanwezig zijn, die uitsluitend of hoofdzakelijk als oud-eolisch uit de Peloponnesos kunnen (of moeten?) opgevat worden¹⁰, — een mengeltaal dus, wellicht te verklaren door de verovering van de Peloponnesos door de uit het Noorden afkomstige Puliërs.

Maar ook uit hun sagen heeft hij zoveel als mogelijk was, geput en hun hoofdheld Nestoor is hem steeds een bijzonder voorwerp van eerbied en piëteit gebleven: achtte hij zich zelf, als Ioniër van Klein-Azië en medelid van de Panionische Bond, niet een verre verwant van het oude heersersvolk uit de Peloponnesos, dat, bij de aankomst der Doriërs (niet zeer hoog aangeslagen door Homeros: zie maar hoe hij „het Herakleïsche geweld”, de nationaal-dorische held, behandelt!) via Attika naar Klein-Azië is uitgeweken en daar aan de stichting heeft deelgenomen van het Ionische vaderland van de dichter?

(10) Cf. Chantraine, *Gramm. Hom.* I³ p. 504; Thumb-Scherer, *Handbuch d. Gr. Dial.* II² p. 210 sq., 325 sqs.